

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím: *Az Akadémia megalapítása*

Forrás:

Az Ujság

3m

1925. 2. 10.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Olda)

Osztályozás

Tárgy

061

Hely

Idő

"1925"

Személy

Az Akadémia megalapítása.

Mit jelentett róla 1825 november 3-án egy besugó Bécsbe. — Széchenyi nem pillanatnyi felbuzdulásban tette meg örök emlékeztető ajánlatát. A főrendek melegen karolták tel, de a kormánypártolók rossznéven vették az indítványt

Viszota Gyula felolvasása az Akadémiában.

Ez év november havában ünnepli meg a Magyar Tudományos Akadémia megalapításának százéves fordulóját. Az 1925. év tehát ünnepi éve a tudós társaságnak és emlékeztetendeje a legnagyobb magyarnak is. Az Akadémia és az akadémikusok ebben felismerték a reájuk háruló kötelességeket s a Széchenyi emlékeztetőt ébren tartó előadásoknak előreláthatólag értékes sorozata indul meg az osztályokban, míg az ünnep a novemberi ülésen tetőpontjára nem ér. Már a múlt heti összes ülésen értékes felolvasást hallottunk Széchenyiről *Gaal* Jenőtől s *Az Ujság* érdemének megfelelő terjedelemben ismertette ezt az előadást. Ma az I. osztály ülésén *Viszota Gyula* olvasta fel az Akadémia megalapításának történetét a bécsi udvari titkos levéltár eddig nem ismert anyagának felhasználásával. Felolvasását méltó figyelem fogadta. Széchenyire vonatkozó legközelebbi előadást, mint halljuk, a II. osztály ülésén fogják tartani.

Viszota Gyula dr. mai előadásából a következő érdekes és sok új vonással megrajzolt képe bontakozik ki a Magyar Tudományos Akadémia megalapításának:

Egy magyar Tudományos Akadémia megalapításának első komoly gondolatát 1770-ben vetette fel egy ismeretlen. Császári akadémia, *Akadémia Augusta* felállítását tervezte Pozsonyban, Mária Terézia pártfogása alatt. De Mária Terézia *nem adta meg az engedélyt*, valószínűleg azért, mert félt, hogy így Franciaországból és ellenfelének, Nagy Frigyesnek udvarából be fog szivárogni a *„freigeistleri"*. Voltak ugyan előbb is már akadémiai tervek, de ezek vagy nem voltak tisztán magyar céluak, vagy csak kisebb körre terjedtek

volna, vagy pedig tervnélküli gondolatok voltak.

Mária Terézia elutasítására azonban nem halt el az eszme. Ott ébredt életre, ahol nem gondolta: a magyar nemesi testőrségben, amelyet éppen a közbirodalom egységesítése és németesítése érdekében alapított meg. *Bessenyei György* kiművelőve, hátramaradt hazáját is műveltette akarta tenni és erre az akkor már meglévő akadémiák hatása alatt ő is akadémiát tartott kívánatosnak. Szövetkezett is a pálos *Kocskayval* és a piarista *Horányival* s Pesten 1779-ben ki is dolgoztak egy tervet, de a királynő ezt sem engedélyezte. Erre írta meg *Jámbor Szándék*-át 1781-ben a főrendekhez, de nem adhatta ki, sőt el is távozott bihar-megyei birtokára. Az ő eszméjét karolta fel *Révai Miklós* és kiadván a *Jámbor Szándék*-ot, bővebben kidolgozta *Bessenyei* tervét és *Esterházy József* gróf utján benyújtotta *Sándor főherceg* nádornál és a helytartótanácsnál. Így került az ő buzgalkodására ez az ügy 1790-ben az országgyűlés elé s itt a *Brendszeres Munkálatok* közé. A magyar nyelvért folyó küzdelem keretében a 19. század eleji országgyűléseken különösen a Tiszfi szótár készítése miatt is szóba került az akadémiai eszme is, de részben a háborus körülmények, részben a fedezet kérdése miatt az 1825-iki országgyűlésre maradt.

Ezen az országgyűlésen jelent meg először a 34 éves *Széchenyi István*, akkor a 4. (Hessen, Homburg) huszarezred kapitánya. Széchenyi 1809-től vett részt a közéletben, 1814-ig a francia háborúkban, majd visszatérve, a bécsi kongresszus labo-erkölcsi felfogása alatt ő is résztvett a mulatságokban, szerettekészekben. 1818-ban keleti útjára indult s az utazás fáradalmait, az önmagával való foglalkozás, Alfieri hazafias, de szomorú tragédiáinak, Byron világfájdalmas érzel-

Széchenyi hírnévomda 1923

mekkel teli költeményeinek hatása alatt visszaidézi ifjúkori életét s ebben az, hogy sógornőjében, Karolinában gyengéd érzelmeket keltve, nyugalmától megfosztotta, nagy lelki forrongást idéz elő, amelynek következtében szigorú, vallásos és erkölcsi elveket tűz maga elé s elhatározza, hogy életét embertársának, hazájának és az Istennek fogja szentelni. Vannak ugyan visszaesései, de szigorú önmegismeréssel igyekszik lelke gyengeségeit leküzdeni. 1824 óta szerelem támad gróf *Zichy Károlyné* szül. *Seilern Crescentia* grófnő iránt. Ez a szerelem nagy küzdelmet idéz elő ismét lelkében, ennek a nőnek erénye, hája fogad-

tatta meg ismételten lelkében, hogy egész életét embertársainak és a hazának szenteli.

1818—1825 közt elméleti és gyakorlati tudása nagy mértékben gyarapodott. Utazásai alatt Angliában, Francia-, Olaszországban és a keleten állandóan hazája, az elmaradt Magyarország forong eszében. Látja a külföldön, mire képes az egyesülés, a nemzeti pénzüzet. Már első angliai útja után a magyarországi lötenyészést akarja fellendíteni. 1918-ban írja meg ennek érdekében első értekezését a hátszlórlól, 1822-ben már egyesítési terveit s meg akarja alapítani a Magyarországi Lötenyészítő Egyesületet és a löverseny, mindezeknek elkészítve alapszabályait, majd mikor ezt nem engedélyezik, néhány barátjával falkavadászatokat rendez a lötenyészítés érdekében s megírja és kinyomatja 1823-ban első könyvét.

Ismeri az angol, francia, német és olasz irodalmat s ennek hatása alatt tanulmányozza Engel német nyelvű történetét Magyarországról, Kelemen győri jogtanár művét a magyar jogról, lefordítja németre *Delome* az angol alkotmányról írt művének egy részét. Európa politikai helyzetét jól ismeri. A szent szövetség, de különösen Ausztria irányzatát nem helyesli és rokonszenvez az olasz, spanyol, francia alkotmányos mozgalmakkal. A magyar viszonyokkal behatóbban 1821 óta foglalkozott, különös figyelemmel kísérte a kormány erőszakos eljárását az addó és a katonaaállítás ügyében kiadott királyi rendeletek ügyében. Azt látja, hogy Magyarország süllyedőben van, le van győzve, de nem harcban, hanem az idő altatta el.

Ily készüllettel került az országgyűlésre az a szándékkal, hogy kiemelt hazáját hátramardottságából. 1825 október 12-én a főrendeknél nem latinul, mint addig szokásos volt, hanem magyarul szólal fel. Ezzel korszakot alkotott. Szorgalmasan látogatta a kerületi üléseket, mert meg akarta ismerni az általános felfogást. Így veit részt november 3-án is a kerületi ülésen, ahol már második napja tárgyalták a magyar nyelv ügyét. Ennek keretében Nagy Pál aznap már harmadszor szólalt fel s azt fejtegette, hogy a magyar nyelv fellendítésére is pénz kell, nagyjaink nem tesznek semmit, azért fel kellene őket szólítani, adakozzanak e célra. Erre Széchenyi, bár mint hallgatónak itt felszólalási joga nem volt, a következőket jelentette ki.

— Szemrehányásokat hallok itt nagyjainkra, én nem számítom magamat ezek számába, csak a vagyonosabbak közé; hogy hazám iránti ragaszkodásomat bizonyítsam, aláírom itt nyilvánosan egész vagyonom egyévi jövedelmét a nemzeti szellem felvirágzására, de hova fordítása tekintetében tudomást és befolyást kívánok, hogy ez a pénz ne céltalanul használtsék fel, vagy ne úgy kezeltsék, mint ahogyan a Ludovikához való hozzájárulások.

Erre Vitéz abanjvári követ így szólt:

— Ez a nemes hazafiság vétessék fel a királyi felterjesztésbe.

Ragályi borsodi pedig ezt:

— Annál is inkább kell erről megemlékezni, mert ez a Széchenyi-család már a második nemes áldozatot hozza meg hazájának, mert a Nemzeti Múzeum is Széchenyinek köszöni létét.

Erre állott fel Vay Abrahám borsodi s ajánlott fel 8000 forintot, Andrássy gróf tornai követ 12.000 forintot, Károlyi György gróf pedig évi 1000 forintot és egy magyar tudományos akadémiára évi jövedelmének felét. Végül Nagy Pál kijelentette, hogy ez a nemes példa biztosan utánzásra fog találni, azért a további aláírást az országgyűlésen meg kell indítani.

A gyűlésnek ez a leírása a bécsi udvari házi és állami levéltárban levő országgyűlési iratok közt van meg. Egn besugónak (Tz) jelentésében.

Széchenyi fellépése döntötte el az Akadémia kérdését, de azért még a pénzzel nem volt megoldva a kérdés. Fellépését a hatalmon levők nem a legjobb szemmel nézték, igyekeztek lényegéből kifordítani. Mikor az alapítólevelet a négy első alapító nevében bemutatta a nádornak, beszédéből kitudt, hogy a kormánypártolók rossz néven vették az indítványt, nem jó helyen inté-

zettnek mondták, s ebből látható, miért pártolták a főrendek oly melegséggel, mint az ügy megkivánta. Ekkor kezdődött meg igazi küzdelme, de végül szívós munkával elérte, hogy a magyar tudós társaság mégis létrejöjjön.

Viszota Gyula felolvasása előtt Kéky Lajos tartott székfoglalót.

Mindkét felolvasás tetszést és elismerést váltott ki a jelenlevőkben.